

Mihajlo Rabrenović*
Dejan Popov**
Milorad Stamenović ***

UDK 339.92(4-672EU:497.11)
339.9.012.421
338.242.2(497.11)
DOI: 10.5937/MegRev2003065R
Pregledni naučni članak
Primljen 10.01.2020.
Odobren 01.03.2020.

STEPEN OSTVARENE LIBERALIZACIJE EKONOMIJE SRBIJE U PROCESU PRISTUPANJA SVETSKOJ TRGOVINSKOJ ORGANIZACIJI

Sažetak: *Cilj ovog rada je da se saglada jedan broj aktuelnih pitanja u pogledu stepena ostvarene liberalizacije ekonomije Srbije u procesu pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Članstvo Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji predstavlja i preduslov koji se mora ispuniti da bi se zatvorilo Poglavlje 30 pristupnih pregovora sa Evropskom unijom. Članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji bi imalo veoma pozitivan efekat na ekonomski razvoj Republike Srbije. Zatvaranje pregovora sa Svetskom trgovinskom organizacijom će, ukoliko bude praćeno drugim odgovarajućim merama ekonomske politike, dovesti do jačanja nacionalne privrede i njene dodatne ekonomske liberalizacije. U procesima liberalizacije, potrebno je da država svojim merama, po potrebi, i dalje interveniše u određenim oblastima privrednog i društvenog života.*

Ključne reči: *liberalizacija, ekonomija, Svetska trgovinska organizacija*

* Fakultet za poslovne studije, Beograd; Upravni odbor Instituta za virusologiju, vakcine i serume „Torlak“, Beograd, Srbija; mihajlo.rabrenovic.011@gmail.com

* Fakultet za poslovne studije u Beogradu, Srbija; dpopov@megatrend.edu.rs

* Universite Cote D'Azur, Francuska; memorymishko@gmail.com

1. Uvod

U ovom radu autori su se pozabavili aktuelnim pitanjima u pogledu stepena ostvarene liberalizacije ekonomije Srbije u procesu pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji, koja predstavlja regulatorni okvir uz pomoć kog se omogućava obavljanje trgovine na globalnom nivou, pri čemu se osnovne prednosti članstva ogledaju u precizno definisanim i predvidljivim uslovima za obavljanje trgovinskih transakcija, koji se obezbeđuju kroz stalni nadzor trgovinskih politika zemalja koje su njene članice.¹

Članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji je jedan od najznačajnijih koraka u pravcu integracije Srbije u međunarodne ekonomske i trgovinske tokove. Pored toga, članstvo Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji predstavlja i preduslov koji se mora ispuniti da bi se zatvorilo Poglavlje 30 pristupnih pregovora sa Evropskom unijom. Proces pridruživanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji traje već punih 12 godina.

Posebna formalna prepreka sticanju statusa punopravnog člana svodi se na ukidanje odredbi zakona kojima se zabranjuje trgovina genetski modifikovanim organizmima i proizvodima.

2. Svetska trgovinska organizacija

Svetska trgovinska organizacija je jedina globalna međunarodna organizacija koja se bavi pravilima obavljanja trgovinskih transakcija između pojedinačnih nacija². Suština ove organizacije se zasniva na sporazumima Svetske trgovinske organizacije koji se potpisuju i ratifikuju u skupštinama velike većine zemalja koje imaju aktivno učešće u oblasti međunarodne trgovine. Osnovni cilj Svetske trgovinske organizacije je da obezbedi preduslove da se međunarodna trgovina obavlja slobodno i na što jednostavniji način.³

Posebnu korist od članstva u Svetskoj trgovinskoj organizaciji mogu pod određenim uslovima da imaju ekonomski manje snažne zemlje koje mogu, kroz razvijanje saradnje sa drugim zemljama, da efikasno štite svoje ekonomske i nacionalne interese. Pored toga, članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji obezbeđuje malim zemljama i efikasne mehanizme za rešavanje trgovinskih sporova, pružajući im pritom priliku da na efikasniji način štite svoje interese nego što bi to bio slučaj u direktnim bilateralnim pregovorima.

¹ Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?* Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

² www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm, posećeno 31.10.2017.

³ Rapaić, S. (2013): *Svetska trgovinska organizacija i preduzeća u spoljnoj trgovini*. Beograd: Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu

Svetska trgovinska organizacija je osnovana 1. januara 1995. godine, a njeno sedište se nalazi u Ženevi. Na dan 29. jula 2016. godine Svetska trgovinska organizacija je imala 164 zemlje u svom članstvu, dok je 20 zemalja (među kojima je i Srbija) imalo status posmatrača. Osnovne funkcije koje Svetska trgovinska organizacija obavlja su:⁴

- sprovođenje trgovinskih ugovora Svetske trgovinske organizacije,
- kreriranje preduslova za obavljanje trgovinskih pregovora između zemalja članica,
- rešavanje nesporazuma koji se pojavljuju tokom trgovine,
- praćenje nacionalnih politika trgovine,
- pružanje tehničke pomoći i obuka zemljama u razvoju, i
- uspostavljanje saradnje sa drugim međunarodnim organizacijama.

3. Odnos Srbije i Svetske trgovinske organizacije

Sticanje statusa punopravnog člana Svetske trgovinske organizacije predstavlja jedan od najznačajnijih koraka u procesu integracije zemlje u savremene ekonomske i trgovinske tokove. Ulazak Srbije u članstvo Svetske trgovinske organizacije predstavlja i veoma značajan preduslov tokom procesa pridruživanja i pristupanja Evropskoj uniji. Upravo ova činjenica ukazuje na to da bi proces pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji trebalo da predstavlja jedan od najvažnijih elemenata razvojne strategije Srbije tokom budućeg perioda.

Najznačajnije prednosti koje bi Srbija mogla ostvariti nakon ulaska u članstvo Svetske trgovinske organizacije ogledaju se u povoljnijim mogućnostima ulaska na tržišta drugih zemalja članica, razvoju efikasnijeg modela tržišne privrede i pružanju podsticaja za realizaciju reformi u oblasti zakonodavstva kojim se reguliše realizacija privrednih aktivnosti.⁵ Pored toga, članstvo Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji bi predstavljalo i određenu vrstu garancije stranim investitorima da je Srbija politički i ekonomski stabilna zemlja.

Nakon neuspelih zahteva za održavanjem kontinuiteta članstva tadašnje Savezne Republike Jugoslavije u Opštem sporazumu o carinama i trgovini, koji je predstavljao prethodnika Svetske trgovinske organizacije, Vlada Savezne Republike Jugoslavije podnosi zvanični zahtev za prijem u članstvo ove organizacije, koji nije mogao biti prihvaćen zbog različitih spoljnotrgovinskih politika koje su Srbija i Crna Gora tada imale. Vlada Srbije i Crne Gore povlači tokom 2004. godine ovaj zahtev, nakon čega Vlada Republike Srbije, tokom iste godine, donosi odluku o podnošenju zahteva za članstvo Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji, koji je

⁴ www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm, posećeno 31.10.2017.

⁵ Bjelić, P. (2017): *Zašto je Svetska trgovinska organizacija važna za Evropsku uniju i svetsku trgovinu uopšte?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

prihvaćen tokom 2005. godine.⁶ Nakon prihvatanja zahteva Generalni savet Svetske trgovinske organizacije osniva Radnu grupu zaduženu za pristupanje Srbije ovoj organizaciji. Ova Radna grupa je dobila mandat da proveri nivo usaglašenosti trgovinske politike Republike Srbije sa pravilima definisanim od strane Svetske trgovinske organizacije. Pored toga, ova grupa je imala i zadatak da proceni nivo saglasnosti sa obavezama (liberalizacija tržišta industrijskih i poljoprivrednih proizvoda i usluga) koje će Srbija preuzeti tokom bilateralnih pregovora sa članicama Svetske trgovinske organizacije.

Radna grupa za pristupanje Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji se do sada sastala 13 puta, pri čemu je poslednji sastanak održan tokom 2013. godine, nakon čega je proces pristupanja faktički zamrznut.⁷ Kao osnovni problemi koji su se pojavili kao prepreka procesu pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji ističu se:⁸ GMO (genetički modifikovani organizmi), robna razmena, robne rezerve, i usluge.

Najveći problem u procesu pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji predstavlja Zakon o genetički modifikovanim organizmima koji je donet tokom 2009. godine. Promene u okviru ovog zakona predstavljaju jedan od osnovnih preduslova za ulazak Srbije u Svetsku trgovinsku organizaciju, ali i za zatvaranje tridesetog poglavlja pregovora o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.⁹

4. Značaj pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji za pristupne pregovore Srbije sa Evropskom unijom

Članstvo Srbije u Svetskoj trgovinskoj organizaciji predstavlja preduslov bez kog nije moguće ostvariti članstvo u Evropskoj uniji. Ispunjenje ovog uslova predstavlja jedan od neophodnih elemenata za zatvaranje pregovaračkog poglavlja 30 koje se odnosi na ekonomske odnose sa inostranstvom. Nijedna od 28 zemalja članica Evropske unije nije mogla da uđe u članstvo unije pre nego što je postala članica Svetske trgovinske organizacije, tako da nije realno očekivati da će u slučaju Srbije biti napravljen izuzetak, posebno zbog činjenice da problem predstavlja Zakon o genetički modifikovanim organizmima na čijem usvajanju insistira i unija. Dodatni značaj ponovnog aktiviranja i ubrzanja pregovaračkog procesa sa Svetskom trgovinskom organizacijom se ogleda i u eksplicitno iskazanim zahtevima Evropske unije da Srbija pre ulaska u njeno članstvo mora

⁶ Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?* Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

⁷ Rapačić, S. (2016): *Stanje i perspektive pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji.* Beograd: Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju

⁸ Ibid

⁹ <http://mondo.rs/a1021922/Info/Ekonomija/Srbija-i-Svetska-trgovinska-organizacija-Pristupanje-zamrznuto-zbog-Zakona-o-GMO.html>, posećeno 1.11.2017.

provesti određeno vreme u članstvu Svetske trgovinske organizacije kako bi se mogla obaviti kontrola da li ona poštuje procedure i pravila ove organizacije.

Evropska unija, od samog početka ulaska Srbije u Svetsku trgovinsku organizaciju pruža potpunu političku i tehničku podršku ovom procesu. Posebna pažnja Evropske unije, prilikom procesa pristupanja Srbije u članstvo Svetske trgovinske organizacije, je bila posvećena ujednačavanju nivoa koncesija koje je Srbija prihvatila sa obavezama koje je preuzela Evropska unija u okvirima članstva Svetske trgovinske organizacije, obzirom da će Srbija u budućnosti postati član unije. Evropska unija ovim ujednačavanjem želi da zaštiti sopstvene interese pošto je postojala opasnost da se pristankom Srbije na promene carinskih tarifa u određenim oblastima stvori presedan koji bi, nakon ulaska Srbije u članstvo, primorao i ostale države članice Evropske unije da promene svoje carine.¹⁰ Uprkos činjenici da je ovakav stav Evropske unije, pre svega, posledica želje za zaštitom sopstvenih ekonomskih interesa, on u značajnoj meri predstavlja i podršku Srbiji kroz jačanje njene pregovaračke pozicije tokom bilateralnih pregovora o ulasku u Svetsku trgovinsku organizaciju.

5. Step en ostvarene ekonomske liberalizacije Srbije u procesu pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji

Uprkos činjenici da proces pregovora o ulasku u članstvo Svetske trgovinske organizacije zvanično traje već 12 godina, Srbija je još uvek daleko od dobijanja statusa člana ove organizacije, ostavši na taj način jedna od tri evropske zemlje (uz Belorusiju i Bosnu i Hercegovinu) koja nije članica ove organizacije.

Proces ulaska Srbije u članstvo Svetske trgovinske organizacije se odvija paralelno na dva nivoa:¹¹

- multilateralnom, u okviru kog se realizuju aktivnosti u oblasti usklađivanja nacionalnog zakonodavstva Srbije sa pravilima Svetske trgovinske organizacije, i
- bilateralnom, koji uključuje pregovore u vezi sa nivoom liberalizacije pristupa tržištima roba i usluga sa zemljama članicama Svetske trgovinske organizacije koje su zainteresovane za potpisivanje ovih sporazuma sa Srbijom.

Srbija se već više od pet godina nalazi u završnoj fazi procesa ulaska u članstvo Svetske trgovinske organizacije. Pozitivan element u ovim pregovorima predstavlja činjenica da su bilateralni pregovori sa većinom zemalja članica Radne grupe za pristupanje uspešno završeni, što ukazuje na visok stepen ekonomske liberalizacije koja je ostvarena u procesu pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Pozitivan faktor u okviru procesa pristupanja Srbije Svetskoj trgovin-

¹⁰ Mišćević, T. (2009): *Pridruživanje Evropskoj uniji*. Beograd: Službeni glasnik

¹¹ Rapaić, S. (2013): *Svetska trgovinska organizacija i preduzeća u spoljnoj trgovini*. Beograd: Ekonomski fakultet univerziteta u Beogradu

skoj organizaciji predstavlja podrška ključnih članica ove organizacije, pri čemu se posebno mora istaći podrška Evropske unije.¹²

Jedan od najznačajnijih pozitivnih efekata pregovora sa Svetskom trgovinskom organizacijom i Evropskom unijom ogleda se u značajnom podizanju nivoa liberalizacije ekonomskog sistema Srbije, koji je u velikom broju elemenata (poput carinske politike, procedura ulaska stranih investitora na tržište i sl.) skoro u potpunosti usklađen sa zakonskim odredbama koje važe u zemljama sa najrazvijenijim privrednim sistemima.

Proces ekonomske liberalizacije u Srbiji je doveo do nastanka inicijalnih gubitnika na koje je otvaranje tržišta imalo veoma velike negativne efekte. Najveći gubitnici u procesu liberalizacije su, bez ikakve sumnje, bile kompanije u državnom i društvenom vlasništvu koje zbog niskog korišćenja kapaciteta, prevelikog broja radnika i neadekvatne ponude proizvoda i usluga nisu bile u mogućnosti da se na ravnopravan način tržišno nadmeću sa konkurentima iz inostranstva.

Najveće koristi od ekonomske liberalizacije su imali novi investitori iz inostranstva koji su preuzeli ili preuzimaju vodeću poziciju u velikom broju tržišnih sektora u Srbiji. Svetska trgovinska organizacija igra ključnu ulogu u ekonomskoj liberalizaciji nacionalnih tržišta, pre svega, kroz uspostavljanje standarda kojih se države koje žele da postanu njene članice moraju pridržavati. Pored pružanja pomoći tokom kreiranja poslovnog okruženja koje ohrabruje transparentnost i konkurentnost, proces pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji u značajnoj meri može poslužiti i kao jedan od argumenata koje Vlada Srbije može koristiti prilikom preduzimanja određenih mera koje nemaju veliku podršku među stanovništvom.

Ekonomska liberalizacija u Srbiji se ne može ograničiti isključivo na aktivnosti koje su usmerene u pravcu smanjenja ili ukidanja carina na određene proizvode ili na pretvaranje necarinskih ograničenja u carinske stope.¹³ Ukoliko nakon sniženja carinskih stopa dolazi do sprovođenja nekih drugih oblika sprečavanja slobodne konkurencije efekti trgovinske liberalizacije mogu biti u značajnoj meri umanjeni, mogu izostati u potpunosti ili mogu biti čak i negativni. Da bi se ostvarili potpuni efekti ekonomske liberalizacije koji nastaju kao rezultat procesa pridruživanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji mora se obezbediti i jednaki tretman svih učesnika na tržištu, posebno u slučajevima javnih nabavki koje još uvek predstavljaju veliki problem u poslovanju.

Svetska trgovinska organizacija od zemalja koje su u procesu pristupanja zahteva da, u okviru svojih pravnih sistema, kreiraju sve preduslove koji su neophodni za liberalizaciju tržišta. Pored toga, pravni sistemi zemalja kandidata

¹² Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

¹³ Rapaić, S. (2013): *Svetska trgovinska organizacija i preduzeća u spoljnoj trgovini*. Beograd: Ekonomski fakultet univerziteta u Beogradu

za članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji moraju pružati i odgovarajuće osnove za funkcionisanje mehanizama slobodne tržišne konkurencije.¹⁴ Nakon ulaska Srbije u Svetsku trgovinsku organizaciju ova institucija ima pravo da kontroliše i stavi van snage sve mere i politike države koje mogu imati negativan uticaj na slobodu tržišta.

6. Prednosti spoljne trgovine i mikroekonomski modeli

Korisno je na ovom mestu ukratko se podsetiti nekih od osnovnih pouka ekonomske teorije spoljne trgovine, koja daje odgovore na pitanja zašto je spoljna trgovina dobra i poželjna, kako do nje dolazi i šta su njeni efekti, i zašto uprkos potencijalnim opštim dobitcima od trgovine postoje otpori slobodnoj međunarodnoj trgovini.

Teorija spoljne trgovine je prilično razrađena i zasnovana na nekoliko poznatih mikroekonomskih modela, kao što su: klasičan Rikardov model, model specifičnih faktora, Hekšer-Olinov model, standardni model koji uključuje prethodna tri kao specijalne slučajeve, te modeli zasnovani na eksternoj ili internoj ekonomiji obima.

Najjednostavniji odgovor na pitanje zašto je spoljna trgovina dobra i poželjna, i u čemu su dobiti od međunarodne trgovine, bi bio da spoljna trgovina pruža veće mogućnosti, u smislu granice proizvodnih mogućnosti i potencijalnog blagostanja, dok otpori slobodnoj međunarodnoj trgovini potiču od uticaja koji spoljna trgovina ima na raspodelu dohotka, tj. od činjenice da, pored potencijalnog opšteg boljitka, spoljna trgovina može da stvara pojedinačne dobitnike i gubitnike. Pretežući pozitivni efekti spoljne trgovine objašnjavaju se time da ukupni dobiti nadmašuju ukupne gubitke, te da bi dobitnici mogli da kompenzuju gubitnike, a da i dalje ostane potencijal za popravljavanje položaja svih – Pareto poboljšanje.

Kada se radi o poželjnosti ili dobitcima od trgovine, dve su osnovne vrste razloga zašto države imaju korist od međusobnetrgovine. Prvi razlog je što su različite, bilo u tehnologijama (produktivnosti), bilo u relativnoj raspoloživosti resursa. Specijalizuju se onda za one grane u kojima imaju komparativnu prednost. Važan uvid koji proizilazi iz Rikardovog modela je da komparativna prednost ne mora da bude apsolutna prednost, što znači da se ekonomiji isplati da se specijalizuje u graniu kojoj je relativnonajmanje zaostala, čak iako je manje produktivna u svim granama. Drugi razlog su rastući prinosi na obim ili ekonomija obima u proizvodnji. Na neki način, specijalizacija i “podela rada” među državama, ima paralelu u sličnim prednostima koje podela rada pruža unutar jedne države.

¹⁴ Bjelić, P. (2002): *Svetska trgovinska organizacija*. Beograd: Prometej

7. Problemi u procesu ulaska Srbije u članstvo Svetske trgovinske organizacije

Poseban otvoreni problem koji sprečava nastavak procesa pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji predstavljaju izmene Zakona o genetski modifikovanim organizmima i njegovo usaglašavanje sa zahtevima Svetske trgovinske organizacije, koji su identični sa zahtevima koje Evropska unija ima po ovom pitanju. Nastavak pregovora između Srbije i Svetske trgovinske organizacije uslovljen je ukidanjem faktičke zabrane prometa ovim vrstama proizvoda. Svetska trgovinska organizacija se zasniva na primeni principa da države koje su njene članice ne smeju imati definisanu sistemsku (apsolutnu) zabranu uvoza ili izvoza bilo koje vrste proizvoda za koje ne postoje neoborivi dokazi da ugrožavaju ljudsko zdravlje.¹⁵ Mediji u Republici Srbiji često pogrešno javnosti prezentuju informaciju o tome da je trgovina genetski modifikovanim proizvodima razlog zbog kog Srbija ne može ući u Svetsku trgovinsku organizaciju, koja se uopšte ni ne bavi konkretno ovom vrstom proizvoda, umesto da prezentuju informacije da problem predstavlja generalno bilo koji oblik trgovinskih zabrana koje određena zemlja može uvesti.

Svetska trgovinska organizacija ne dozvoljava zemljama članicama i kandidatima za članstvo da pregovaraju o usklađivanju nacionalnih propisa sa njenim principima i pravilima, tako da nijedna zemlja nije uspela da uđe u članstvo pre nego što je svoje celokupno zakonodavstvo prilagodila propisima ove organizacije. Srbija može, kao i veliki broj zemalja članica Evropske unije, koje takođe imaju rezervisan stav prema genetski modifikovanim organizmima, da iskoristi mogućnost da drugačije reši ovaj problem, poštujući pritom pravila Svetske trgovinske organizacije. Jedan od načina rešavanja ovog problema je primena sistema veoma strogih i detaljnih kontrola ove vrste proizvoda, njihovog posebnog označavanja i informisanja građana u vezi sa negativnim posledicama koje njihova upotreba može imati.¹⁶ Ukoliko želi da umanja otpore javnosti i nastavi sa procesom priključenja Svetskoj trgovinskoj organizaciji Vlada Republike Srbije mora sprovesti široku kampanju informisanja građana i javnu raspravu tokom koje bi bili rešeni problemi u vezi sa korišćenjem genetski modifikovanih organizama i proizvoda.

Sadašnja situacija, u kojoj je Srbija na korak od ulaska u Svetsku trgovinsku organizaciju, se protekom vremena može samo dodatno iskomplikovati pošto postoji mogućnost da države koje uđu pre Srbije u ovu organizaciju zatraže nove ustupke u okviru bilateralnih pregovora, čime bi se samo dodatno produžio proces pristupanja ovoj organizaciji. Uslov za pristupanje Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji, pored usklađivanja svih segmenata zakonodavstva, se ogleda i u uspešnom završetku svih

¹⁵ Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

¹⁶ Rapaić, S. (2016): *Stanje i perspektive pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju

bilateralnih pregovora sa pojedinim zemljama članicama.¹⁷ Rusija, koja je Svetskoj trgovinskoj organizaciji pristupila u leto 2012. godine, je trenutno poslednja država koja je otpočela bilateralne pregovore sa Srbijom.

8. Koristi koje bi Srbija ostvarila članstvom u Svetskoj trgovinskoj organizaciji

Ulazak u Svetsku trgovinsku organizaciju sa sobom donosi veliki broj koristi državama koje postaju njene članice. Sve članice Svetske trgovinske organizacije su morale, pre pristupanja, da sprovedu značajne strukturne reforme svojih privrednih sistema i da liberalizuju trgovinu, čime su ostvareni dodatni pozitivni efekti na ekonomski razvoj i uključivanje u tokove globalne trgovine. Praksa je pokazala da članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji ima i pozitivan uticaj na sprovođenje reformi u okvirima države, koje kao posledicu imaju i povećanje obima trgovine i investicija.¹⁸

Ulazak Srbije u Svetsku trgovinsku organizaciju predstavljao bi i jedan od koraka njene pripreme za članstvo u Evropskoj uniji, koja je kolektivni član ove organizacije. Svetska trgovinska organizacija je veoma značajna za Evropsku uniju i sve njene članice, pre svega, zbog činjenice da su trgovinske aktivnosti u okviru unije u značajnoj meri pod uticajem ove organizacije.

Najznačajnija prednost koju bi Srbija ostvarila ulaskom u Svetsku trgovinsku organizaciju ogleda se u ravnopravnom pristupu globalnom tržištu od 7 milijardi ljudi, na kon se reliazuje skoro 98% ukupne svetske vrednosti trgovinskih transakcija.¹⁹ Ova mogućnost se pokazala kao posebno korisna na primeru malih zemalja, poput Srbije, koje nisu dovoljno snažne da bi mogle da održavaju aktivnu ekonomsku saradnju sa drugim zemljama. Ulaskom u Svetsku trgovinsku organizaciju sprška privreda će biti u mogućnosti da ima povoljnije uslove poslovanja i na tržištima zemalja sa kojima Srbija nema potpisane bilateralne ugovore o trgovini.²⁰

Članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji bi Srbiji omogućilo i mnogo brže i jednostavnije rešavanje eventualnih trgovinskih sporova sa drugim zemljama. Ova mogućnost je posebno značajna ukoliko se u obzir uzme činjenica da regulativa u okviru CEFTA sporazuma, koji je Srbija potpisala, ne omogućava efikasno rešavanje sporova. Članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji bi omogućilo

¹⁷ Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

¹⁸ Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

¹⁹ Bjelić, P. (2017): *Zašto je Svetska trgovinska organizacija važna za Evropsku uniju i svetsku trgovinu uopšte?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

²⁰ Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove

Srbiji da sve ove sporove rešava u njenim okvirima, na mnogo brži i jednostavniji način. Ova prednost bi posebno bila korisna u slučaju sporova koji se ponavljaju, poput uvođenja necarinskih prepreka koje se obnavljaju iz godine u godinu, od kojih bi države ekonomski partneri odustale, pre svega, zbog visokih troškova rešavanja sporova kojima bi bile izložene u Svetskoj trgovinskoj organizaciji.²¹

9. Iskustva Češke Republike sa članstvom u Svetskoj trgovinskoj organizaciji

Češka Repulika je član Svetske trgovinske organizacije od prvog januara 1995. godine. Nakon pristupanja Evropskoj uniji, 1. maja 2004. godine, Češka Republika ima status članice Evropske unije koja je po automatizmu i u članstvu Svetske trgovinske organizacije.²² Pristupanje Evropskoj uniji dovelo je do značajnih promena u statusu Češke Republike u Svetskoj trgovinskoj organizaciji, uprkos tome što je ona i dalje zadržala status ravnopravnog člana i sve multilateralne sporazume i obaveze koje je preuzela na osnovu članstva. Prihvatanjem zajedničke trgovinske politike koja važi na nivou unije, Češka se nije odrekla i svojih nacionalnih ekonomskih interesa, ali ih je prilagodila trgovinskim interesima koji važe za sve zemlje koje su u članstvu Evropske unije. Za razliku od drugih zemalja članica Svetske trgovinske organizacije, zemlje koje su članice Evropske unije nastupaju zajednički, pri čemu sve njihove stavove zastupaju predstavnici Evropske komisije, umesto nacionalnih predstavnika.²³ Primer Češke će morati da sledi i Srbija, ukoliko se priključi Evropskoj uniji nakon što završi proces pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji.

Usvajanjem zajedničke trgovinske politike, Češka Republika je na sebe preuzela i sve one obaveze koje je Evropska unija preuzela u okvirima Svetske trgovinske organizacije. Prihvatanje obaveza koje su definisane na osnovu članstva u Evropskoj uniji je imalo pozitivan efekat na olakšavanje ulaska stranih kompanija na tržište Češke. Sve odredbe nacionalnog zakonodavstva Češke su morale biti usklađene sa odgovarajućim odredbama zakonodavstva Evropske unije, kako bi ona mogla da prihvati članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji kao zemlja članica unije i sve obaveze koje na osnovu toga proističu. Češka je, usklađivanjem zakonskih odredbi, prihvatila carinske tarife koje koristi Evropska unija, istovremeno prenoseći na nju i ovlašćenja za obavljanje svih trgovinskih pregovora i definisanje trgovinsko-zaštitnih mera.²⁴

²¹ Rapaić, S. (2016): *Stanje i perspektive prsitupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju

²² www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/czech_republic_e.htm, posećeno 12.2.2018.

²³ www.mzp.cz/en/world_trade_organization, posećeno 12.2.2018.

²⁴ Trade and environment division (2006). *Trade and Environment at the WTO*. Geneva: World Trade Organization

Češka Republika je Evropskoj uniji pristupila zajedno sa još deset zemalja centralne i istočne Evrope, koje su skoro sve bile članice Svetske trgovinske organizacije. Aktivnosti u vezi prilagođavanja statusa Češke Republike i novih zemalja članica Evropske unije zahtevima Svetske trgovinske organizacije su otpočele u proleće 2003. godine. Osnovni cilj koji je Češka pokušavala da ostvari tokom ovih pregovora se ogledao u održavanju ravnoteže između trgovinske liberalizacije i unapređenja multilateralnih pravila obavljanja trgovinskih transakcija. Pored toga, Češka Republika je akcenat stavila i na podizanje nivoa transparentnosti, poverenja i predvidljivosti trgovinskih odnosa. Češka, kao zemlja sa razvijenom poljoprivrednom proizvodnjom, pokušala je da tokom pregovora sa Evropskom unijom u ovom segmentu sebi obezbedi povoljniji tretman, što bi trebala da učini i Srbija ukoliko želi da zaštiti interese ovog sektora.

Značajan akcenat prilikom pregovora Češka je stavila i na olakšanje njenog pristupa inostranim tržištima nepoljoprivrednih proizvoda. Češka zauzima stav da je neophodno da se reše problemi koji se odnose na maksimalne carine i ne carinske prepreke, koje trenutno predstavljaju značajnu prepreku prilikom pristupa inostranim tržištima.²⁵ Pored toga, Češka se zalaže i da najnerzavijenije zemlje imaju povlašćeni tretman, koji bi predstavljao određenu vrstu pomoći od strane najrazvijenijih zemalja članica Svetske trgovinske organizacije.

Značajan segment pregovora, koji bi Srbija mogla da primeni, ogleda se u nastojanjima Češke da sačuva nacionalno tržište u oblasti javnih usluga, sve do trenutka dok se ne završe pregovori o usklađivanju sa njenim nacionalnim propisima. Češka je, tokom svojih pregovora, akcenat stavila i na odnose između obavljanja trgovinskih transakcija i konkurencije, na transparentnost procesa javnih nabavki i na načine za ulazak stranih investitora na njeno tržište.²⁶ Velika pažnja je posvećena i zaštiti geografskog porekla, koja se u Srbiji ne koristi u dovoljnoj meri, a koja bi mogla da značajno poboljša konkurentsku poziciju u velikom broju privrednih grana.

10. Zaključak

Članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji bi imalo veoma pozitivan efekat na ekonomski razvoj Republike Srbije, a za to je potrebno pripremiti regulatorni okvir u raznorodnim oblastima uključujući i osiguranje²⁷. Aktivnosti koje je Srbija preduzela tokom procesa pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji dovele su do značajnih strukturnih reformi i ekonomske liberalizacije koja je u velikoj meri podigla nivo otvorenosti nacionalnog tržišta. Regulisana liberalizacija trgovine koja je

²⁵ www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/czech_republic_e.htm, posećeno 12.2.2018.

²⁶ Trade and environment division (2006): *Trade and Environment at the WTO*. Geneva: World Trade Organization

²⁷ Vid. Jovanović, S. (2013) *Regulation of the private group insurance contract in the European law*, Evropska revija za pravo osiguranja, vol. 12, iss. 2, pp. 8-16

ostvarena tokom procesa pridruživanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji direktno je uticala na sprovođenje određenih reformi na nacionalnom nivou, koje su za posledicu imale povećanje vrednosti inostranih investicija i trgovine sa inostranstvom.

Pristupanje Svetskoj trgovinskoj organizaciji sa sobom donosi veliki broj potencijalnih mogućnosti za ostvarivanje dugoročnog privrednog rasta i održivog razvoja nacionalne privrede. Češka posmatra Svetsku trgovinsku organizaciju kao najznačajniji kanal liberalizacije trgovine i poboljšanja kvaliteta i efikasnosti pravila na osnovu kojih se ona obavlja. Pored toga, članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji donosi i brojne pogodnosti, što se jasno može videti i na primeru Češke Republike.

Ulazak u Svetsku trgovinsku organizaciju predstavlja i jedan od načina na koji se Srbija priprema za članstvo u Evropskoj uniji, koja je kolektivni član Svetske trgovinske organizacije, u čijem članstvu pored nezavisnih zemalja mogu biti i carinske unije. Zatvaranje pregovora sa Svetskom trgovinskom organizacijom će, ukoliko bude praćeno drugim odgovarajućim merama ekonomske politike, dovesti do jačanja nacionalne privrede i njene dodatne ekonomske liberalizacije.

Literatura

- Bjelić, P. (2002): *Svetska trgovinska organizacija*. Beograd: Prometej
- Bjelić, P. (2017): *Zašto je Svetska trgovinska organizacija važna za Evropsku uniju i svetsku trgovinu uopšte?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove
- Jovanović, S. (2013) *Regulation of the private group insurance contract in the European law*, Evropska revija za pravo osiguranja, vol. 12, iss. 2, pp. 8-16
- Mišćević, T. (2009): *Pridruživanje Evropskoj uniji*. Beograd: Službeni glasnik
- Rapaić, S. (2013): *Svetska trgovinska organizacija i preduzeća u spoljnoj trgovini*. Beograd: Ekonomski fakultet univerziteta u Beogradu
- Rapaić, S. (2016): *Stanje i perspektive pristupanja Srbije Svetskoj trgovinskoj organizaciji*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i ekonomiju
- Todorović, B. (2017): *Zašto Srbija treba da uđe u Svetsku trgovinsku organizaciju?*. Beograd: Centar za međunarodne i bezbednosne poslove
- Trade and environment division (2006): *Trade and Environment at the WTO*. Geneva: World Trade Organization
- <http://mondo.rs/a1021922/Info/Ekonomija/Srbija-i-Svetska-trgovinska-organizacija-Pristupanje-zamrznuto-zbog-Zakona-o-GMO.html>, posećeno 1.11.2017.
- www.mzp.cz/en/world_trade_organization, posećeno 12.2.2018.
- www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/czech_republic_e.htm, posećeno 12.2.2018.
- www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm, posećeno 31.10.2017.

Mihajlo Rabrenović
Dejan Popov
Milorad Stamenović

UDC 339.92(4-672EU:497.11)
339.9.012.421
338.242.2(497.11)
DOI: 10.5937/MegRev2003065R
Review Scientific Article
Received 10.01.2020.
Approved 01.03.2020.

DEGREE OF LIBERALIZATION IN SERBIAN ECONOMY AS A PART OF THE ACCESSION PROCESS TO THE WORLD TRADE ORGANIZATION

Abstract: *The aim of this paper is to examine some of the current issues regarding the degree of liberalization in Serbian economy as a part of the accession process to the World Trade Organization. Serbia's membership of the World Trade Organization is prerequisite for closing Chapter 30 in the accession negotiations with the European Union. The membership of the World Trade Organization should have a highly positive effect on the economic development of the Republic of Serbia. Closing the negotiations with the World Trade Organization will, if accompanied by other relevant economic policy measures, result in a stronger national economy and its further economic liberalization. Within the liberalization process, it is necessary for the state to intervene by its measures, as necessary, in certain areas of economic and social life.*

Keywords: *liberalization, economy, World trade organisation*